

Széchenyi bízott abban, hogy a kormány és az arisztokrácia hajlik a reformokra. Az idő bebizonyította, hogy tévedett. A kisebb birtokúak, sőt végső soron a jobbágyok vágyait és követeléseit nem lehetett zárójelbe tenni, azt inkább szervezni és irányítani kellett, s amilyen bölcs dolog volt a konfliktus kerülése a bécsi kormánnyal, olyannyira naívnak bizonyult meggyerésében reménykedni.

E probléma kapcsán azonnal elérkezünk a következő véleménykülönbséghez: a közteherviselés, a nemesi adózás kérdéséhez. Ebben a témában is megütközött egymással Kossuth és Széchenyi.

Kossuth a jobbágyok által fizetett háziadó elvállalására akarta rávenni a nemeseket. A nemesség többsége azonban még nem hajlott a reformokra. A háziadó elvállalásának ügye a megyékben elbukott, ötvenkét megye közül csak tizenkilenc vette fel utasításába. Széchenyi súlyos szemrehányást tett emiatt Kossuthnak, és maga látott hozzá egy új adózási terv kidolgozásához. Terve szerint a birtokosok minden hold földjük után két garas adót fizetnének. Az így befolyt évi 5 millió Ft-ra 100 milliós kölcsönt vennének fel, amiből beruházási programot hajtottak volna végre. A fennmaradt összegből kölcsönt folyósítottak volna nemesi birtokok beruházására.

Kossuth elfogadta a tervet, csupán azt kötötte ki, hogy az összeg felét jobbágyoknak nyújtandó kölcsönökre fordítsák. Így a jobbágyok hozzájuthattak volna az örökváltsághoz szükséges tőkéhez. Kossuth javasolta továbbá, hogy az egész terv elvi alapja a közteherviselés legyen. Széchenyi azonban parasztlázítónak nevezi, azt a Kossuth által kiadott jelszót, hogy a közteherviselés bevezetését fel kell használni az örökváltság lebonyolításának megkönnyítésére.

A Kelet Népeben adott válasza magáért beszél: „Kész vagyok arányosan minden közterhekben részt venni. Kivétel nélkül minden terhekben...; s mi több a rám vett adónak mire fordítását sem kívánom ellenőrizni mindaddig, míg a polgár és a pór ilyesbül ki van szorítva...”

Kossuth Széchenyinek adott feleletében felvillantotta általános közteherviselési programját:

„Óhajtom, hogy ki mint részesül a közállomány jóvoltiban, akkint részesüljön annak terheiben is: tehát az adónemfizetési előjog lépcsőnkint megszüntessék.”

Kossuth és Széchenyi vitája konkrét politikai kérdésekről folytatott polémia volt, amelynek résztvevői Kossuth mellé álltak és így Széchenyi kénytelen volt beismerni, hogy alulmaradt. A vita Széchenyit némileg átformálta: elismertette vele, hogy a politika nemcsak a magas társadalmi állásúak, az arra születés által hivatottak monopóliuma.

A Pesti Hírlap szerkesztőjének sem politikai felfogását, sem modorát nem változtatta meg Széchenyi mementója, noha kétségkívül nagy hatással volt rá. A végzet így akarta, hogy ők különböző utakon haladjanak ugyanazon cél felé.

1848-ban, a forradalom napjaiban, Kossuth látlete bizonyult helyesebbnek, hiszen a nemzet ezzel az elképzeléssel azonosította magát, ezt emelte törvénné.

Takács Judit (III. évf., magyar-történelem)

Kossuth és az érdekegyesítés

Kossuth a legelső birtoktalan kisnemes, aki az 1790 utáni években vezető szerepre tett szert. 1823-ban alig huszonegy évesen avatták ügyvéddé. A fiatal ügyvéd szemével igyekezett túltekinteni a magyar világ szűk határain. Megismerkedett a felvilágosodás és a

bontakozó liberalizmus szellemével, kivonatokat, fordításokat készített a francia forradalom történetével foglalkozó német munkákból. (A francia forradalmat mint „rettenetes szörnnyeteg”-et emlegette.)

Külföldi liberális olvasmányainak hatása alatt éles kritikával nézi a hazai viszonyokat, amelyeket szeretne mielőbb átalakítani az emberiség és szabadság elve értelmében.

1820-as években készített értekezésében már utal a földművelés „hátramaradott voltára”, valamint arra, hogy „a földesúrnak... tenni szokott munkák igazságos voltát a paraszt nem tudja, nem hiszi, nem érzi, s úgy tekinti azokat, mint igazságtalan rabszolga jármot.” Ekkor még maga Kossuth is azt gondolta, hogy a paraszt téved, ha így gondolkodik, és fel kell világosítani a köznépet, hogy „tanulja meg földesurát mint létének védangyalát, s a nemzet morális erejének tagját tisztelni.”

1828-29-ben a magyarországi adózók összeírásánál Kossuth a megyei felülbíró bizottság tagja lett. Ekkor szembesült igazán a parasztság és Magyarország helyzetével, ami arra a felismerésre készítette, hogy sürgősen kiutat kell nyitni a feudális elmaradottság világából. Valóságismeretét méginkább elmélyítette az 1831-es zempléni parasztfelkelés. Tapasztalnia kellett a nemesség közönyét a nép nyomora iránt, amely még önzéssel is párosult.

Egyre inkább közeledett az ellenzéki nemesség felé. Nézetei mind egyértelműbben hasonlítottak Wesselényi koncepciójához, amely így hangozott.

„Az ellenzéki nemesség akkor kísérheti meg a siker reményében a politikai, gazdasági törekvéseinek érvényesítését, ha nem kell hátbatámadástól félnie, ha reformok útján a parasztságot, s általában a kiváltságtalanok millióit fenyegető ellenfeléből ígéretes szövetségessé teszi.” Ez már az érdekegyesítési politika alapkövetelményeinek megfogalmazása Kossuth kiindulópontja az egyén és a közösség kívánatos viszonya „hol minden polgárt egy közös érdek szép kötele kapcsol együtvé” – írja – hol az igazság szabja meg kinek-minek erkölcsi polgári létét.” Ennek alapja a szabadság, hiszen minden ember akkor lehet boldog és szabad, ha tiszteletben tartja a mások emberi és polgári jogait, és ha a törvény egyformán oltalma alatt tartja az önkény ellen személyt és vagyont. A szabadság politikai értelemben vett megfogalmazásával jutott el a nemességhez. A középnemességben látta a reformok támaszát. Fel is teszi a kérdést, hogyha a magyar nemes tagja a szent koronának, részese a törvényhozói hatalomnak, személyében vagyonában még a király sem háborgatja, sőt földbirtoki jussal bír – akkor mit veszít azzal, ha a törvény előtt kinyilatkoztatják, hogy a magyar paraszt személyében és vagyonában szabad.

Ez érdekegyesítési politikájának alapköve. Kossuth nemzeti függetlenséget akar. Nem irányul a Habsburgokkal való teljes szakításra, hanem az általuk alkalmazott abszolutista módszerek felszámolására. Ennek érdekében egységbe kívánja tömöríteni a parasztságot és a nemességet.

Kossuth helyesen ismerte fel, hogy csupán a nemzeti eszmék nem hajtják zászlaja alá a parasztságot. Valamit nyújtani is kell cserébe. Arra is ügyelni kellett, hogy a parasztságnak adott engedmények ne riasszák el a nemességet. A nemesség politikai súlya ugyanis évtizedes tradíció, mert a múltban azonosította magát a köztelherviséssel. Ekkor már a köztelhervés nemesi értelemezése nem időszerű, mert az a katonáskodást, a haza védelmét jelentette. Ebben a korban, amikor ezt állandó hadsereg garantálja, nincs jogcím a privilégium fenntartására. Ha nem vállalja a nemesség önként a köztelhervisést, csak idő kérdése, hogy mikor fog egy új testület erre vonatkozólag határozatot hozni. Kossuth nem akarta, hogy a nemesség

politikai súlyából veszítsen. „Nem arról van szó, hogy mi nemesek leszálljunk a néphez, hanem arról, hogy őket magunkhoz felemeljük.”

Programjában fokozatok figyelhetők meg. Először a nép felvilágosítását célozza, majd azonosul az önkéntes örökváltás gondolatával, de látja ennek kudarcát és továbblép a kötelező örökváltás felé. A földesurat kötelezni kell az örökváltás elfogadására. Ahol a jobbágyaik meg akarják váltani magukat, kötelesek legyenek örökváltási szerződést kötni, hogy a váltásdíjak összegét törvényhozás maximálja, s hogy állami eszközökkel nyújtsanak anyagi támogatást az örökváltásra lépő jobbágyoknak. A földesúr mondjon le a váltásdíj fejében az úrbéri szolgáltatásokról. Ezzel a földesúri birtok kapitalizálódását is elősegíti. Létre kell hozni egy olyan pénztárat, amely nemcsak a földesúrnak ad beruházásaihoz kölcsönöket, hanem a magukat megváltó jobbágyoknak is biztosít olcsó és hosszú lejáratú hiteleket. Hiszen a jobbágy képtelen lenne megfizetni a megállapított váltáságot. Mindenki számámra világos volt, hogy amíg a nemesség adómentes, addig az állam nem segítheti a jobbágyot. Kossuth jól ismerte a közteherviselés bevezetésének nehézségeit, éppen a fokozatosság követelményeire hivatkozott.

– „Adózó nép közterheinek mértéke határa legyen”

– „minden igyeni kényszerített közmunka eltörlése”

– „óhajtom, hogy a ki mint részesül a közállomány jóvoltaiban, akkin részesüljön annak terheiben is, tehát az adó nem-fizetési elő jog lépcsőnkint megszüntessék.”

Az országos pénztár létrehozásának feltétele, tehát a nemesség adózása. Az adómentességről való lemondás a politikai súly fenntartásának alapfeltétele. („A nép magától is érezze, hogy rajta könnyítve van, s ne legyen szükség ezt neki bizonygatni.”)

Kossuth ezt így fogalmazta meg: „Ha tehát azt óhajtjuk, hogy a nemesség politikai súlya annyi becses történelmi előnyei fenntartassanak, ennek csak egy útja van t. i.; hogy az étellel kiáltó ellentétben álló adómentességről lemondjon, mert az sokáig semmi esetre fenn nem tartható, hozzá ragaszkodni tehát nem tenne egyebet, mint a fenntartható előnyöket is kompromittálni. Én pedig nem óhajtom, hogy a nemesség semmivé legyen, hanem óhajtom, legyen a többi polgárok között mint testvérek között a hű elsőszülött, a hazának első szegletköve, kinek vezérlő állása az ifjabb testvérekbe önbizalmat önt... ura nem lehet a nemzetnek, de lehet vezére.”

Kossuth kiindulópontja konzervatív, a nemesség fennmaradása marad előtte. Ha nem veszik le a parasztság válláról a terhet, azokra újat rárakni már nem lehet. Így nem tudják maguk mögé állítani a parasztságot, és félt, hogy az udvar használja fel őket a reformnemesség nevelésére. Kossuth nemhiába érvelt emellett, mert Metternich jogos fenyegetése jutott eszébe, amelyet a lengyel felkelés kapcsán mondott. Így hangzik: „Kezembem a zsilipek, reátok zúdítom az árt, agyonütöttek benneteket a paraszttal.”

Szorosan kapcsolódik a reformokhoz a jogegyenlőség, népképviselés. Először a királyi városoknak kell megadni a 16 voksot, (mivel eddig a 16 királyi város egyetlen szavazattal rendelkezett), és ezek a megyei nemesség reformkészsége ellenére is ki fogják vívni, 2. lépcsőként a községnek megyékbeli képviselőt, és pedig 3. lépésként a népképviselőt. Ezek mind a polgári átalakulást szolgálják. A néptömegek kirekesztése a politikai életből, súlyos következményekkel járhat. Mert ha a „nép ítél”, akkor az ítéletmondáskor a politikában is hallattatja súlyos szavát.

Az 1943-44-es országgyűlésen a közteherviselés ügye is megbukott. Kossuth belső válsága fokozódott, felmerült a gondolat, hogy visszavonul. Barátai kérésére és az ország iránt érzett felelőssége vezette vissza a politikai életbe. Kossuth továbbra sem a néptömegeket kívánta a politikai cselekvés fő tényezőjévé emelni. Elsősorban a középrétegekre, a

nemességreformokra készíthető erőire, az értelmiségre és a polgárságra kíván közvetlenül támaszkodni, de az érdekegyesítés révén bizalmat akar ébreszteni bennük is, sőt az adott politikai rendszer keretei közt elnyerhető támogatásukra számot is tartott. A közteherviselési ügy elbukása után önkéntes adózási mozgalom indult. A következő években Kossuth egyre vészjóslóbban fogalmazta meg a tennivalókat. Ennek újszerű eleme, hogy az érdekegyesítés tervében összekapcsolja az örökváltságot a közteherviseléssel, mert utóbbi garanciája annak, hogy önmegváltás esetére is vagy állami kárpótlás esetére is biztosítsa a polgári tulajdonossá váláshoz szükséges tőkét.

„Az örökváltság a haza érdekében sürgető, mert Magyarország jövője bizonytalan marad mindaddig, amíg a nemesség a nép terheiben nem osztozik míg a nép robotol és politikai jogokkal nem bír.”

„Az országos örökváltság ügye a közteherviseléssel egybekapcsoltan, állami támogatással mielőbb megoldásra kerüljön.”

Ezek a célok eszközzé váltak 1847-ben.

Kossuth a reformellenzék egészével együtt Magyarország függetlenségének helyreállítását követelte. Ez a követelés nem a Habsburgoktól való elszakadási törekvést fejezett ki, hanem legális megfogalmazása volt annak az igénynek, hogy Magyarország alakuljon olyan teljes önkormányzattal bíró alkotmányos monarchiává, amelyet a Habsburgok más országaival és tartományaival csak az uralkodóház közössége kapcsol össze. Kossuth tehát 1846-47-ben minden eddiginél jobban sürgette az átalakulás, a nemzeti újjászületés érdekében elengedhetetlen reformokat.

1847. március 15-én a reformellenzék kongresszusán fogalmazták meg az Ellenzék Nyilatkozatot. Ez sokban egybecsengett Kossuth átalakulási programjával, de nem egy kérdésben óvatosabb és kevésbé konkrétabb volt, mint a kossuthi program.

1847-es választásokra készült követutasítási program kidolgozásában is szerepet vállalt Kossuth. A nép politikai jogokkal való felruházásának kérdésében a követutasítás már óvatosabban fogalmazott. Csak a királyi városok országgyűlési képviselőt kívánta máris biztosítani. A földesúri függésből kiszakadt községek számára mérsékeltbb befolyás jutott; míg a jobbágyközségeket egyelőre a megyei közgyűléseken akarta képviselőhöz juttatni. A követutasítás egységesen foglalt állást amellet, hogy az örökváltságot az egész országban való felszámolást és lebonyolítást az államnak kell magára vállalnia.

A kártalanítás nélkül felszabadítandó háztalan zselléreken kívül a parasztságra hárította ugyan a földesurak kármentesítését, de teljesítését a közteherviselés egyidejű bevezetésével, a parasztság adóterhének arányos csökkentésével akarta biztosítani. 1847-ben sikerült elfogadtatni a háziadót, az országos pénztár létrehozását, valamint a földesurak kötelezésének és az örökváltság lebonyolítása állami támogatásának elvét.

1847-től már óvatosan fogalmazott ezen ügyekben, hogy megnyerje az ingadozó erőket is.

A magyar nemesség csak az európai forradalmak hírére és a Habsburg uralkodóház gyengülését látva fogadta el a reformokat. Így írt erről Kossuth: „Ha a nemesség a gyűlölség követ a népnél elhárította, földjét kezét szabaddá tette, terveiben megosztott s bevitte a politikai jogok gyakorlatába, megtette amivel tartozott.” Tehát Kossuth azt tekinti, mit kénytelen a nemesség megadni a népnek, hogy ő maga fennmaradjon. Már maga a kiindulópontja sem radikális. Nem hivatkozik az emberi jogokra, nem kívánja a nép elidegeníthetetlen örök jogainak visszaadását, hanem a politikai szükségességnek tekinti, nem mint a népnek, hanem mint a népességnek képviselője; ügyének védője lép fel. Maga a követelésének tartalma sem radikális; a földesúrnak teljes kármentesítést biztosít, de a népet

nem menti föl teljes váltsága fizetése alól. Mégis Kossuth mondta ki végső következtetését és szükséges feltételeit annak, amit Kölcsey és Wesselényi már sejtettek. Az ő nevéhez fűződik megvalósítása is: az alkotmányért és nemzetiségért küzdő magyar nemesség és parasztság tömegére támaszkodva győzhet.

Nagy Tamás (III. évf., magyar-történelem)

KOSSUTH ÉS A VÉDEGYLETI MOZGALOM

„A honi ipar előmozdítására kezeinkben álló eszközölködés leghatályosb fegyverét felragadnánk, azaz egy Országos Védegylet alakításához megkívántató lépéseket előlegesen megkezdénk.”

Perczel Mór, 1844. augusztus 26-án keltezett, Pozsonyból Kossuthnak írt leveléből idéztem, amelyet a védegyleti mozgalmak országos szervezésének kezdetének tekinthetünk. Az „országos” jelző fontos, mert a korábbi években több megyében ösztönös helyi szerveződésekre került sor a magyar ipar támogatása érdekében. Maga a levélíró, Perczel már 1842-ben megfogadta néhány tolnai barátjával, hogy ezentúl csak magyar gyapjúszövetet vásárolnak. Az év folyamán Komáromban, Nagybecskeren ill. Veszprém és Zala vármegyékben is védegyletek alakultak. Amikor tehát 1844. október 6-án Pozsonyban a rendektől átengedett alsóházi teremben megalakult az Országos Védegylet, már számottevő múltra tekinthetett vissza.

„Minden védegyleti okoskodás előterén közelszegényedéstől félelem állott” – vélte Kemény Zsigmond 1850-ben. Az elszegényedés oka, ez a reformkorban általános vélemény volt, az osztrák vámpolitika. Az az osztrák vámpolitika, amelyet már II. József is Magyarországra nézve hátrányosnak ítélt, és amelynek szükségességét a nemesi adómentesség ellensúlyozásával magyarázta. Berzeviczy Gergely viszont már a századfordulón feltárta, hogy az osztrák kereskedelmi politika célja, hogy Magyarországon ipar ne fejlődhessen, a magyar nyersanyag szabadon vándoroljon osztrák és cseh gyárakba, és a magyarok kénytelenek legyenek kizárólag ezen gyárak termékeit vásárolni. A vámrendszer elleni harc tehát mind a konzervatív, mind az ellenzéki birtokosok léteérdeke volt. Közgazdasági alapot számukra Adam Smith szabad kereskedelmet hirdető, a reformokban igen népszerű tanai nyújtottak. A gazdasági liberalizmus egy idejig, 1842-ig egységessé tette a magyar törekvéseket. Ebben az évben Bécsben tárgyalni kezdték azt a tervet, amely szerint a Habsburg Monarchiának csatlakoznia kellene az 1834-ben porosz vezetéssel alapított és 1839-ben megújított német vámszövetséghez (Zollverein). Elsősorban a porosz befolyást akarták ezzel ellensúlyozni, hiszen Metternich soha nem tartotta kivitelezhetőnek a német egységet Ausztria vezetésével. Az esetleges csatlakozással megszűntek volna a Monarchián belüli vámhatárok, ezért a tervnek a magyar konzervatív körökben is voltak támogatói.

A „börtönéből szabadult sas”, Kossuth Lajos – friss közgazdasági ismeretekkel gazdagodva – jól látta, hogy a Vámszövetség a majdaní politikai egység eszköze, „szorosan és kirekesztőleg német, nacionális alapon”. Ehhez Magyarország, amelynek kereskedő-iparos polgársága amúgy is német anyanyelvű – nem csatlakozhat! A helyes megoldást Kossuthnak éppen Friderich List a közgazdaság – német – nemzeti rendszerét kidolgozó kötete (*Das nationale System der politischen Oekonomie*, 1841) adta meg. A gyenge magyar ipart a vámhatár fenntartásával, azt védvámházzá változtatva kell megvédeni a fejlettebb német iparral szemben. „Hagyjátok a gyereket férfiúvá növelnünk, aztán nyissátok viadalra a sorompókat” – vallotta Kossuth. Programjában a cél a birodalmi munkamegosztásban lassan fejlődő magyar